

Nils Elvander, Skandinavisk arbeterrörelse, Stockholm: Liber Förlag, 1980, 359 s., ca. 220 kr.

I betragtning af, at "komparativ politik" er et af de centrale fag inden for den politiske videnskab, kan det virke forbavsende, at der faktisk produceres ret få komparative analyser af politiske forhold. Peter Nannestad¹ har peget på, at dette er et karakteristisk træk ved dansk statskundskab, og selv om komparative studier muligvis er mere almindelige i de andre nordiske lande, koncentrerer forskningsindsatsen også her om de politiske forhold i de enkelte lande. På denne baggrund må Elvanders bog om de socialdemokratiske partier i Sverige, Norge og Danmark i høj grad hilses velkommen. Selv om der findes en omfattende litteratur om hvert af de socialdemokratiske partier, er der kun få komparative analyser. Der er i denne forbindelse først og fremmest grund til at pege på William Lafferty, Economic Development and the Response of Labor in Scandinavia: a Multi-Level Analysis, Oslo, 1971 og Francis G. Castles, The Social Democratic Image of Society. A Study of the achievements and origins of Scandinavian Social Democracy in a comparative perspective, London, 1978. En sammenlignende oversigt, som sammenfatter den eksisterende viden om de skandinaviske socialdemokratier, har man imidlertid savnet indtil nu, og det er en sådan bog, Elvander har skrevet.

Medens udenlandske forfattere, f.eks. også Castles, navnlig har beskæftiget sig med lighederne mellem de skandinaviske socialdemokratier i forhold til de øvrige socialdemokratiske partier i Europa, koncentrerer Elvander sig om en problemstilling, som kan siges at være mere interessant for skandinaviske læsere. Hans centrale problemstilling, som fastholdes konsekvent igennem hele bogen, er nemlig at beskrive og forklare de forskelle i politisk styrke, dvs. i vælgertilslutningen, der er mellem de tre socialdemokratiske partier i perioden efter 1945 og navnlig i 1970'erne. Spørgsmålet er mere konkret, hvorfor det socialdemokratiske parti i Sverige igennem hele efterkrigsperioden har været stærkere og mere stabilt end partierne i Danmark og Norge, og hvorfor det danske socialdemokrati har været svagere end det norske.

Bogen er disponeret ud fra en åben samfundsvidenskabelig og politologisk tankegang. Idet socialdemokratiernes politiske styrke anskues som den afhængige variabel anlægger Elvander et langt historisk perspektiv og en bred samfundsmæssig orientering ved udvælgelsen af de forklarende variable. En række økonomiske, sociale og politiske faktorer, som de socialdemokratiske partier kun i

1) Peter Nannestad, "Forskningstendenser i politisk videnskab i Danmark 1960-1975", Økonomi og Politik, 50. årgang, 1976, p. 417.

Nils Elvander, Skandinavisk arbeterrörelse, Stockholm: Liber Förlag, 1980, 359 s., ca. 220 kr.

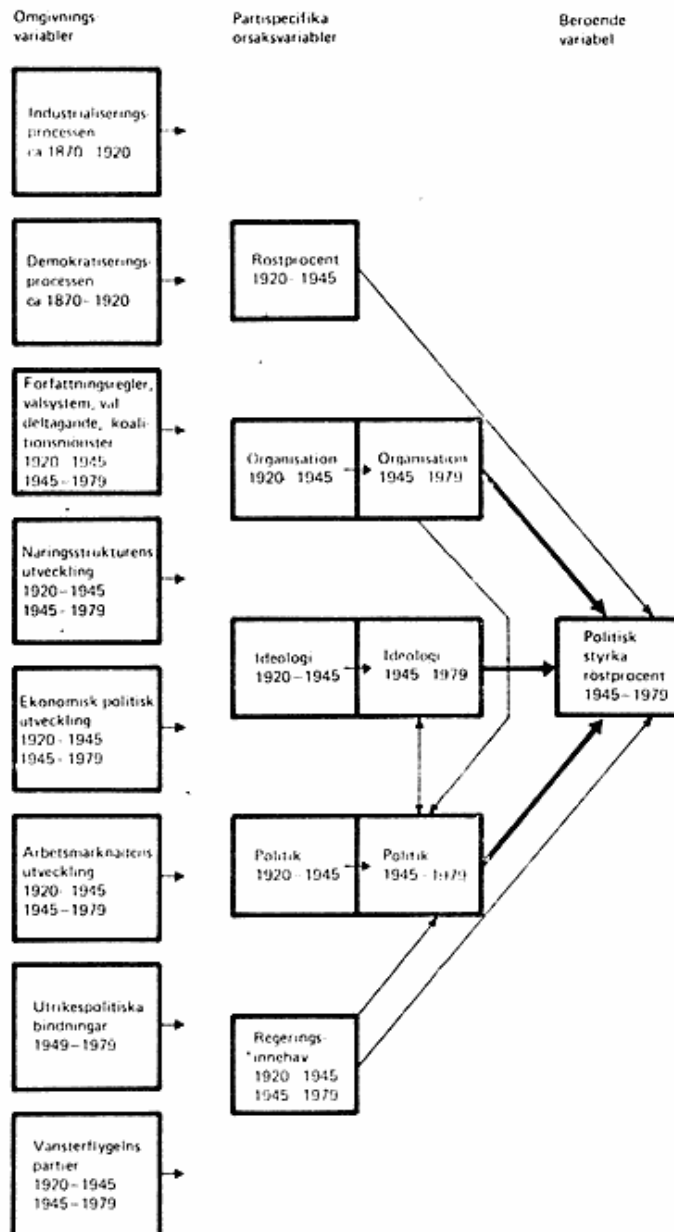
I betragtning af, at "komparativ politik" er et af de centrale fag inden for den politiske videnskab, kan det virke forbavsende, at der faktisk produceres ret få komparative analyser af politiske forhold. Peter Nannestad¹ har peget på, at dette er et karakteristisk træk ved dansk statskundskab, og selv om komparative studier muligvis er mere almindelige i de andre nordiske lande, koncentrerer forskningsindsatsen også her om de politiske forhold i de enkelte lande. På denne baggrund må Elvanders bog om de socialdemokratiske partier i Sverige, Norge og Danmark i høj grad hilses velkommen. Selv om der findes en omfattende litteratur om hvert af de socialdemokratiske partier, er der kun få komparative analyser. Der er i denne forbindelse først og fremmest grund til at pege på William Lafferty, Economic Development and the Response of Labor in Scandinavia: a Multi-Level Analysis, Oslo, 1971 og Francis G. Castles, The Social Democratic Image of Society. A Study of the achievements and origins of Scandinavian Social Democracy in a comparative perspective, London, 1978. En sammenlignende oversigt, som sammenfatter den eksisterende viden om de skandinaviske socialdemokratier, har man imidlertid savnet indtil nu, og det er en sådan bog, Elvander har skrevet.

Medens udenlandske forfattere, f.eks. også Castles, navnlig har beskæftiget sig med lighederne mellem de skandinaviske socialdemokratier i forhold til de øvrige socialdemokratiske partier i Europa, koncentrerer Elvander sig om en problemstilling, som kan siges at være mere interessant for skandinaviske læsere. Hans centrale problemstilling, som fastholdes konsekvent igennem hele bogen, er nemlig at beskrive og forklare de forskelle i politisk styrke, dvs. i vælgertilslutningen, der er mellem de tre socialdemokratiske partier i perioden efter 1945 og navnlig i 1970'erne. Spørgsmålet er mere konkret, hvorfor det socialdemokratiske parti i Sverige igennem hele efterkrigsperioden har været stærkere og mere stabilt end partierne i Danmark og Norge, og hvorfor det danske socialdemokrati har været svagere end det norske.

Bogen er disponeret ud fra en åben samfundsvidenskabelig og politologisk tankegang. Idet socialdemokratiernes politiske styrke anskues som den afhængige variabel anlægger Elvander et langt historisk perspektiv og en bred samfundsmæssig orientering ved udvælgelsen af de forklarende variable. En række økonomiske, sociale og politiske faktorer, som de socialdemokratiske partier kun i

1) Peter Nannestad, "Forskningstendenser i politisk videnskab i Danmark 1960-1975", Økonomi og Politik, 50. årgang, 1976, p. 417.

begrænset omfang har været i stand til at påvirke, opfattes som bestemmende de rammer i partiernes omgivelser, inden for hvilke partierne har udformet deres organisation, ideologi og førte politik. Dette fører frem til denne model, som systematisk følges gennem bogen:

Efter det indledende kapitel gennemgås i kapitel II partiernes grundlægnings-tid, dvs. perioden fra omkring 1870 til 1920. De tre skandinaviske lande var i denne periode præget af fundamentale økonomiske og sociale forandringer i forbindelse med landbrugssamfundenes forvandling til kapitalistiske industrisamfund, befolkningsvandringen fra landet til byerne, begyndende velstandsstigning i næsten alle befolkningsgrupper, forbedrede uddannelsesforhold mv. Sideløbende med disse samfundsmæssige forandringer skete der også politiske forandringer i form af en demokratiseringsproces, hvorved det traditionelle fåmandsvælde gradvist blev afløst af et politisk demokrati på den almindelige valgrets grund.

Elvander gør imidlertid også en del ud af at påvise, at der var væsentlige forskelle i dette generelle udviklingsforløb i de tre lande. Medens Danmark havde den tidligste og roligste industrialiseringsproces, som i høj grad blev præget af småindustriel produktion orienteret mod hjemmemarkedet, havde industrialiseringsprocessen i Norge og Sverige en anden karakter, idet den indtraf senere og fik et hastigere forløb, samtidig med at den i langt højere grad var eksportorienteret. Navnlig i Sverige blev stordrift etableret tidligt. Elvander tilslutter sig her i det væsentlige den såkaldte Bull-Galenson hypotese om en årsagssammenhæng mellem en hastig industrialisering i store enheder, socialt opbrud og politisk radikalisering i de berørte arbejdergrupper. Elvander mener dog med William Lafferty, at denne hypotese må suppleres med den politiske faktor, idet den tidligere demokratisering i Norge betød, at Arbejderpartiet ikke som søsterpartierne i en årrække havde et tæt samarbejde med borgerlige partier om gennemførelsen af politisk demokrati, men tværtimod tidligt kom i konflikt med de liberale kræfter.

Omkring 1920 havde de skandinaviske socialdemokratier nogenlunde den samme politiske styrke, idet omkring en trediedel af vælgerne sluttede op bag dem, men partierne var allerede på dette tidspunkt inde i temmelig forskellige udviklingsforløb. Det ene yderpunkt udgøres af Socialdemokratiet i Danmark, hvis ideologi bestod i en moderat reformisme, og som fastholdt samarbejdet med et liberalt parti. Det andet yderpunkt var Det Norske Arbejderparti (DNA), som stod for en syndikalistisk farvet ideologi og en delvist revolutionær strategi, efter at Martin Tranmæl og hans tilhængere havde fået dominerende indflydelse inden for partiet. Sveriges Socialdemokratiske Arbetareparti (SAP) indtog en mellemstilling, idet dets ideologiske reformisme var mere radikal end den danske, og det opgav efter etableringen af det politiske demokrati det snævre samarbejde med de liberale.

I mellemkrigstiden og navnlig i 1930'erne havde de socialdemokratiske partier stærk fremgang i alle de tre skandinaviske lande. Medens man i Danmark og Norge

når op over 40 pct. af de afgivne stemmer, lykkes det SAP at komme over 50 pct. i slutningen af 30'erne. Denne forøgede styrke hænger sammen med den politiske mobilisering af vælgerbefolkningen (stigende valgdeltagelse) og af de sociale grupper, som støtter socialdemokratierne. Industrialiseringen, urbaniseringen og den økonomiske vækst var kraftigst i Sverige, og her havde socialdemokratiet den største vækst i politisk styrke. De økonomiske og sociale forandringer skete langsomst i Norge i denne periode, medens Danmark indtog en mellemstilling. Til gengæld var det Danmark, der var mest økonomisk afhængig af udlandet, hvilket vanskeliggjorde den økonomiske politik og dermed mulighederne for socialdemokratisk styrketilvækst i en periode, hvor Socialdemokratiet havde overtaget regeringsansvaret.

I kapitel IV behandler Elvander krigsårene ud fra den grundopfattelse, at erfaringerne fra krigen fik afgørende betydning for socialdemokratierne i Danmark og Norge i efterkrigstiden. Medens Socialdemokratiet i Danmark gik ind på samarbejdspolitikken med den tyske besættelsesmagt, gik socialdemokratierne i Norge enten aktivt ind i modstandskampen eller i eksil i England. Medens samarbejdspolitikken blev en belastning for Socialdemokratiet i forhold til kommunisternes aktive deltagelse i modstandsbevægelsen, tabte DNA ikke nær så meget som Socialdemokratiet i det første efterkrigsvalg. I Norge var tilslutningen til NATO imidlertid langt mere konfliktfyldt end i Danmark, og den lagde uden tvivl grunden for den senere konflikt om EF-medlemskabet.

Fra og med kapitel V tager Elvander fat på sin centrale problemstilling - socialdemokratiernes politiske styrke i efterkrigstiden - efter i de første kapitler at have behandlet de samfundsmæssige og historiske forudsætninger. Medens DNA i mellemkrigstiden var svagest og de socialdemokratiske partier i Sverige og Danmark var nogenlunde lige stærke frem til slutningen af 1930'erne, hvor SAP fortsatte sin fremgang, da Socialdemokratiet gik tilbage, så var SAP i hele efterkrigstiden stærkest, og DNA stærkere end Socialdemokratiet. Det er disse styrkeforskelle som Elvander søger at forklare i kapitlerne V til IX.

Valgdeltagelsen var nu så høj i alle tre lande, at der ikke kunne mobiliseres hidtil passive vælgerreserver, og socialdemokratiernes styrke kom nu i høj grad til at hænge sammen med de mere venstreorienterede partiers styrke og med evnen til at vinde ind i nye vælgergrupper, som blev skabt af den økonomiske og sociale udvikling, først og fremmest funktionærgrupperne, som vokser frem i takt med etableringen af et "post-industrielt" samfund med en voksende servicesektor og stagnerende industrisektor. For Danmarks vedkommende var den industrielle udvikling dog noget forsinket i forhold til nabolandene, idet "den anden industrielle revolution" med etableringen af en egentlig storindustri gennem ekspansion, kon-

centration og reduktion af mindre industrivirksomheder først skete gennem en hastig udvikling omkring 1960. Dette var uden tvivl en væsentlig del af baggrunden for, at partierne til venstre for Socialdemokratiet i midten af 1960'erne tilkæmpede sig en vælgerstyrke på 10-12 pct., som de siden har været i stand til at fastholde. En tilsvarende styrke var venstrepartierne i Norge og Sverige ikke i stand til at tilkæmpe sig og fastholde. Også i en række andre henseender var det danske Socialdemokrati dårligere stillet end sine søsterpartier med hensyn til de økonomiske og sociale omgivelser. Danmark var stadig mest afhængig af udlandet, arbejdsløsheden var større og konfliktløsningsmekanismerne på arbejdsmarkedet var mere politiserede. Dette gav det danske socialdemokrati mindre handlefrihed og mindre politisk styrke.

Hvad de partispecifikke faktorer angår, har SAP i efterkrigstiden haft langt den stærkeste partiorganisation og Danmark den svageste, men Elvander mener imidlertid ikke at kunne påvise, at de partiorganisationelle faktorer kan forklare særligt meget af forskelle og forandringer i de tre partiers politiske styrke i efterkrigstiden. Ideologisk står SAP også stærkest med et program, der er præget af en høj grad af kontinuitet, hvad angår samfundssyn og politiske mål. Socialdemokratiet i Danmark står også på dette punkt svagest med en udpræget diskontinuitet. Medens efterkrigsprogrammet "Fremtidens Danmark" var forholdsvis radikalt i forhold til Stauning-tiden, manglede "Vejen frem" fra 1961 på det nærmeste et formuleret syn på de eksisterende samfund mod hvilket socialistiske mål kunne kontrasteres. I modsætning hertil er det nyeste principprogram fra 1977 udtryk for en ny radikalisering, idet det indeholder en indgående analyse af det nuværende samfund, selvkritiske reflektioner og anvisningen af forskellige veje til realisering af det socialistiske mål. Elvander gennemgår desuden, hvordan parti-programmerne virkeliggøres i den førte politik indenfor en række sagområder. Det er imidlertid vanskeligt at bestemme ideologiens betydning for styrkeforholdene præcist, men Elvander angiver, at ideologien sandsynligvis har større betydning end organisationen, og at den førte politik igen betyder mere end de ideologiske principper.

I det sidste kapitel undersøger Elvander, hvordan forandringer i partiernes vælgergrundlag har påvirket deres politiske styrke. Der foreligger her et rigt holdigt materiale fra vælgeradfærdsforskerne, som kan anvendes og gives en ny fortolkning. Det gælder for alle tre lande, at tendensen til at vælgerne stemmer i overensstemmelse med deres klasse, har været aftagende igennem efterkrigsperioden, og at der i det hele taget er blevet mere bevægelighed i vælgerbefolkningen. Medens stabiliteten i klasseafstemning er størst i Norge og mindst i Danmark, har SAP i større omfang end sine søsterpartier været i stand til at kompensere

sine tab blandt arbejderne ved at vinde tilhængere blandt funktionærgrupperne. Den langsigtede tendens i samfundsudviklingen, først og fremmest den hurtige fremvækst af funktionærgrupperne, har derfor skadet SAP mindre end Socialdemokratiet i Danmark og Arbeiderpartiet i Norge. Begge disse partier led katastrofale nederlag i 1973, men medens man i Danmark i det store og hele har været i stand til at indhente det tabte - iflg. Elvander først og fremmest på grund af den førte politiks troværdighed og statsministerens personlige popularitet - så gik det i 1979 ved kommunal- (fylkes-) valgene igen tilbage for DNA, og efter de seneste Galluptal at dømmes (offentliggjort i december 1980) står DNA til et væsentligt tab ved det kommende stortingsvalg. Tendensen til topartisystem i Norge er nu så vidt fremskredet, at Høyre er lige stå stort som DNA.

I den afsluttende sammenfatning fremhæver Elvander, at forskellene i politisk styrke i efterkrigstiden mellem de tre socialdemokratier først og fremmest forklares af forskelle i samfundsstrukturen og i de økonomiske forhold. Disse strukturelle forhold har imidlertid en aftagende betydning, fordi klasseafstemningen er i tilbagegang. Dette giver på den ene side socialdemokratierne en fordel, fordi faktorer som organisation, ideologi og praktisk politik, som partierne i det væsentlige selv kan bestemme, får større betydning. Det giver på den anden side den svaghed, at partierne bliver mere sårbare over for andre partiers udspil, vælgernes modtagelse af socialdemokratiernes politik og andre mere eller mindre tilfældige forhold.

Der er faktisk kun godt at sige om Elvanders bog. Den handler om et interessant og væsentligt emne, den er vel tænkt og vel disponeret, den er skrevet i et let læst sprog, den er omhyggelig og detaljeret i sin dokumentation og den er både klar, forsigtig og perspektivrig i sine konklusioner. De to sidste punkter kunne jeg tænke mig at uddybe en smule. Det er et gennemgående træk ved bogen, at den er overordentlig samvittighedsfuld i sin dokumentation. Alle, der har beskæftiget sig med samfundsvidenskabeligt arbejde, ved, hvor vanskeligt, det kan være at fremskaffe selv elementære oplysninger, at få dem gjort udtømmende, at få dem gjort sammenlignelige osv. Disse problemer må være endnu større, når det gælder komparation mellem tre forskellige politiske systemer og partier inden for disse. Her og der i bogen fornemmer man da også et suk over den manglende information på området eller det umulige i at sammenligne de tilgængelige oplysninger. Det enorme dataindsamlingsarbejde, der ligger bag bogen fortjener derfor al mulig anerkendelse. Skal der rettes en enkelt indvending, må det være, at det kan blive en smule for overvældende, og at overblikket kan forsvinde for læseren, når han føres igennem specielle forhold i et af de andre nordiske lande. Elvander har imidlertid en lykkelig evne til at rede trådene ud og sammenfatte det væsent-

lige i klare konklusioner. Det er her ofte nødvendigt for ham at udtale sig om overordentlig komplicerede forhold og sammenhænge, hvor der kan være utilstrækkelig information og/eller flere ligeværdige fortolkningsmuligheder. Her lægger han åbent problemerne frem og argumenterer for sin opfattelse, samtidig med at han klarlægger, hvornår der er tale om nogenlunde sikre præmisser, og hvornår argumentation og konklusion har en hypotetisk karakter. I denne forbindelse benytter han som oftest lejligheden til at pege på problemstillinger og emneområder, som kunne fortjene en forskningsindsats. Det er nemlig et andet karakteristisk træk ved bogen, at selv om den er fyldestgørende, så er den langt fra udtømmende. Den har ganske vist til det yderste udnyttet de foreliggende informationer om sit emne, men den er tydeligvis skrevet i den ånd, at lige så vigtigt, det er at præsentere og fortolke den foreliggende viden om emnet, lige så vigtigt er det at klargøre, hvad vi ikke ved noget om, og på hvilke punkter vor viden hviler på et usikkert eller ufuldstændigt grundlag. Derved bliver bogen ikke blot en længe savnet, komparativ oversigt over de skandinaviske socialdemokratiets politiske styrkeforhold, men også en vejledning for ny forskning inden for emnet og det grænseområder.

Alt i alt er der for mig ingen tvivl om, at bogen i en årrække vil komme til at stå som et hovedværk, idet mange i den vil kunne hente oplysninger, forståelse og ideer om den politiske arbejderbevægelse i Danmark og de skandinaviske lande. Efter min opfattelse er den et udmærket eksempel på det høje faglige niveau i svensk statskundskab i almindelighed og på forskningskvaliteten på instituttet i Uppsala i særdeleshed.

Palle Svensson

Bent Gravesen, Velfærdsstatens krise, Århus: Modtryk, 1980, 250 s., 95,00 kr.

I modsætning til mange af de bøger, der anmeldes i dette tidsskrift, har denne bog et meget direkte politisk formål, idet den skriver sig ind i de seneste års venstrefløjsudgivelser, der forsøger at etablere en alternativ historisk forståelse af det danske samfunds udvikling i dette århundrede. Bogen er også ambitiøs, fordi den søger både at anskueliggøre, at "Den nuværende krise ikke blot er et midlertidigt økonomisk tilbageslag. Det er selve det samlede politiske system, der ligger bag velfærdsstatens lønfremgange og sociale reformer, der er kommet i krise" og samtidig "skitsere en samlet revolutionær-demokratisk løsning på krisen". Et sådant projekt bliver yderligere ambitiøst, fordi målgruppen forstås så bredt som fagbevægelsens medlemmer, højskoler, HF og gymnasier (jvf. bogens forord).